

Archeologienota Beveren – Gentseweg

David Vanhee en Ruth Ferket

Bornem
2020

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: David Vanhee en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2020/12.807/28

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	16
2.4	Assessmentrapport	16
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	16
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	22
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	28
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	31
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	32
3	Samenvatting	33
4	Bibliografie	34
4.1	Publicaties	34
4.2	Websites	34
5	Bijlagen	35
5.1	Archeologische periodes	35

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019L19

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Beveren, Beveren, Gentseweg, Kruisstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 139219, 209434
- 139277, 209366
- 139189, 209319
- 139138, 209394

Kadastraal plan:

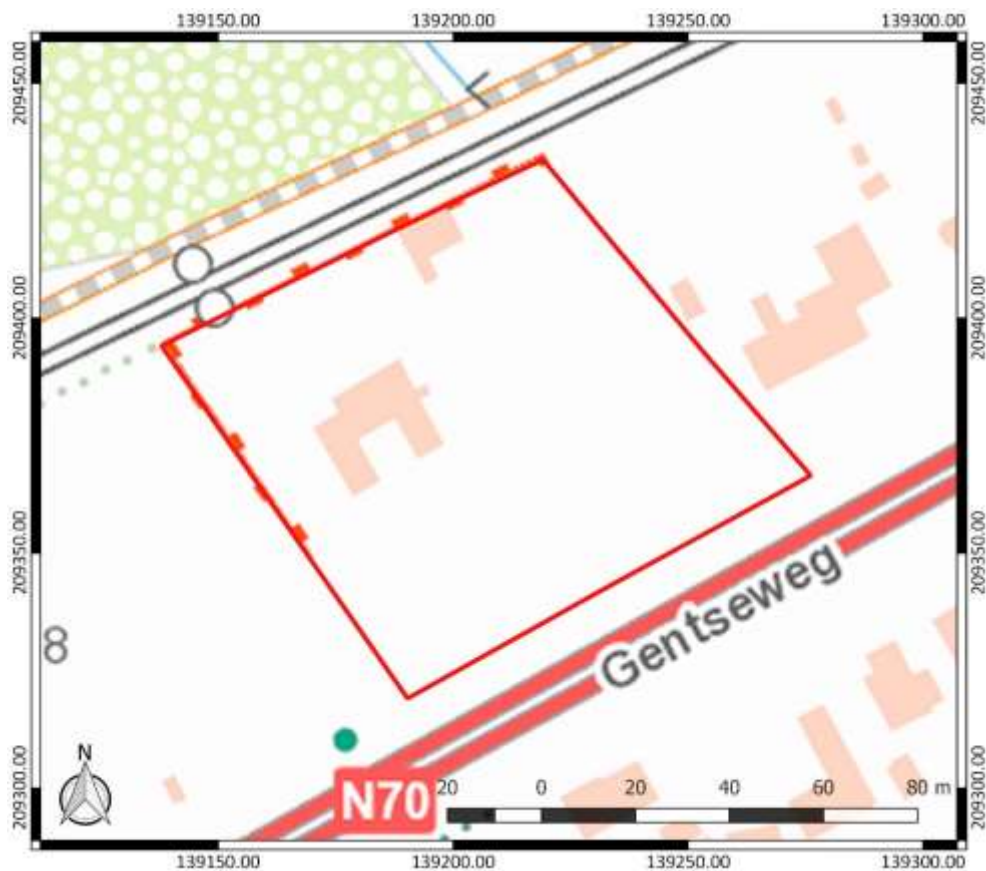

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Beveren-Waas, Afdeling 3, sectie C, nummers 1252m, 1252n, 1252p en 1252r

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 8308 m²

Topografische kaart:

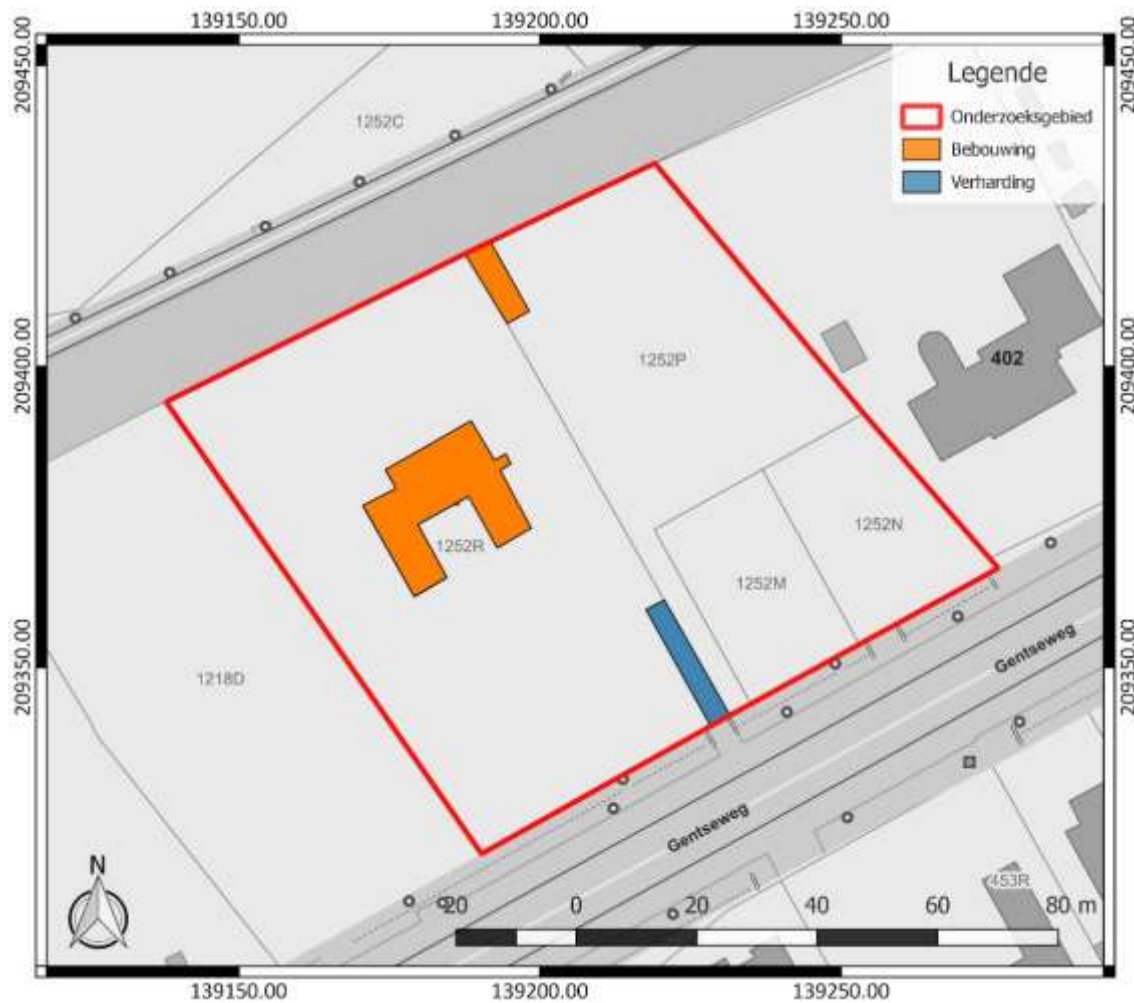

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 10/12/2019 – 28/02/2020

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland, bos

Verstoorde zones: Er zijn gebouwen en verhardingen aanwezig binnen het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoekopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

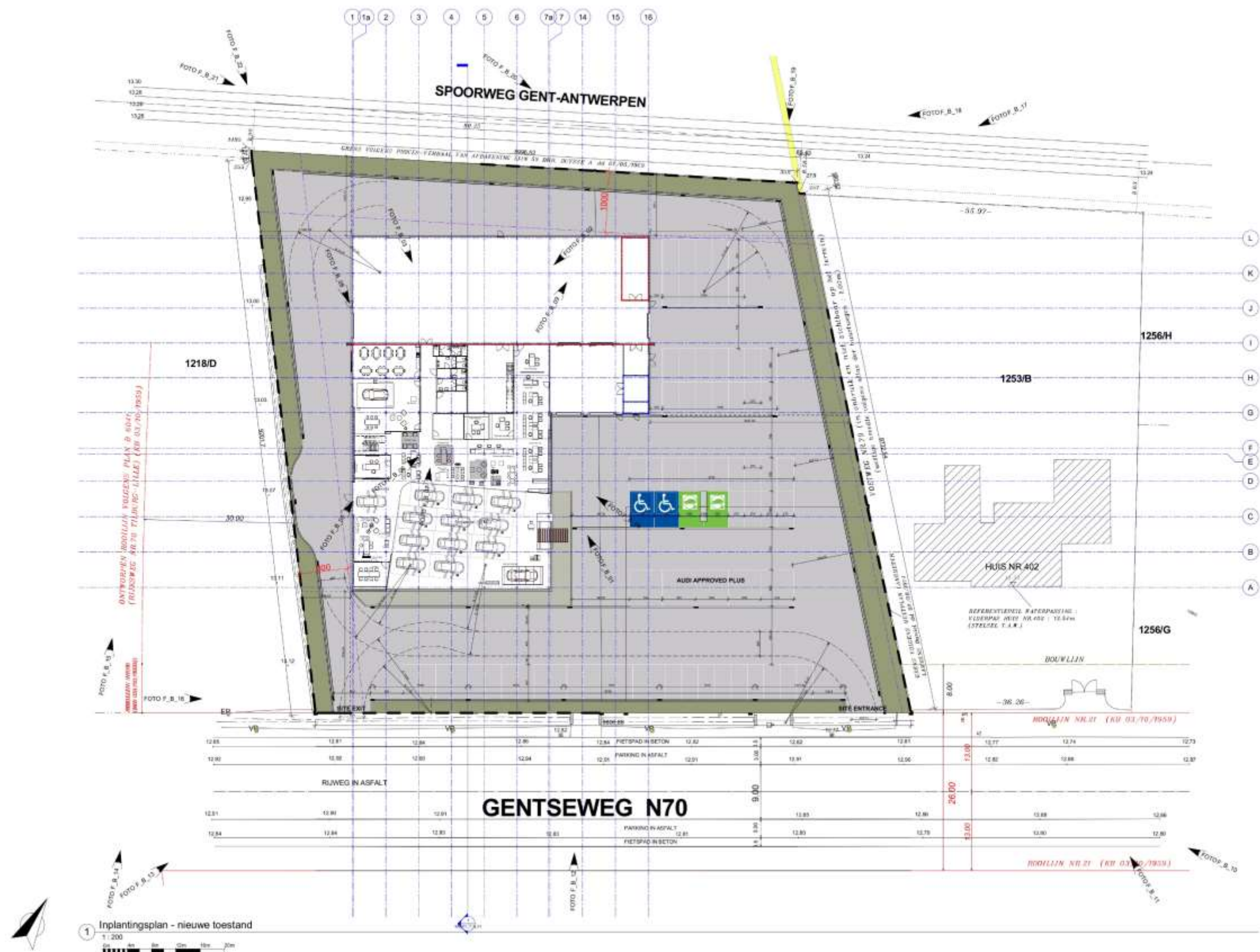
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

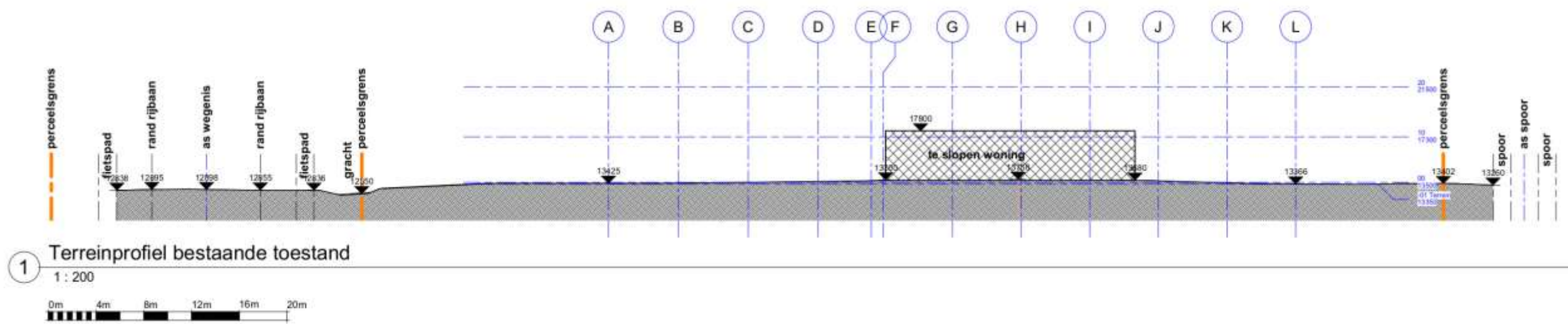
2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt een nieuwe garage gepland (Figuur 5 t.e.m. Figuur 11), met daarin een werkplaats met verschillende werkstations, een showroom, wachtruimtes, vergaderzalen, burelen, meerdere sanitaire blokken en technische en logistieke lokalen. Rondom zal de ruimte ingericht worden als parkeerplaats. Om dat te verwezenlijken worden de bestaande bebouwing gesloopt en wordt het terrein licht geëgaliseerd. Het nieuwe gebouw zal niet onderkelderd worden. De vloerplaat op fundering zal een dikte van ca. 50 cm onder het maaiveld hebben. Dit steunt op een palenfundatie.

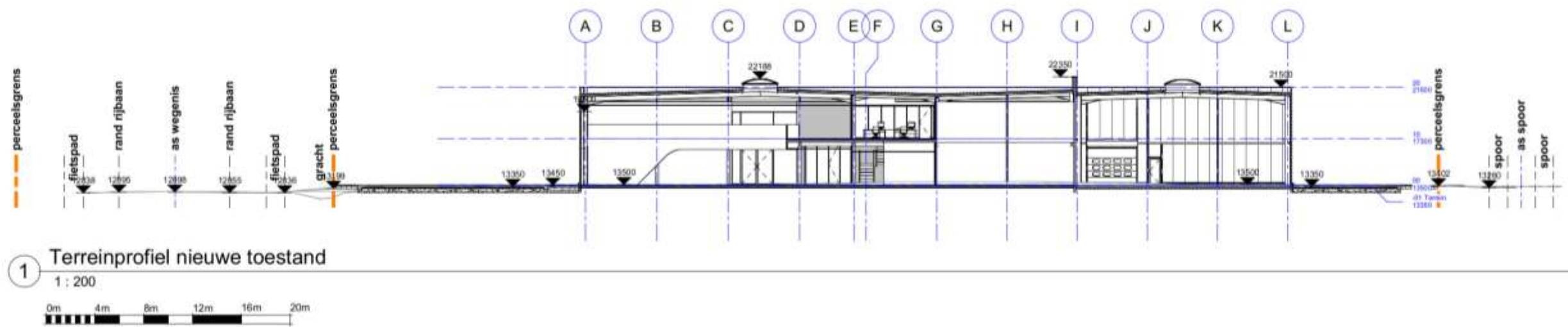
Nutsleidingen komen op een diepte van ongeveer 80 cm onder het maaiveld te liggen. Rioleringsbuizen kennen een vergelijkbare verstoringsdiepte. Rioleringsputten worden geplaatst tot op een diepte van ca. 2,00 m onder het maaiveld.

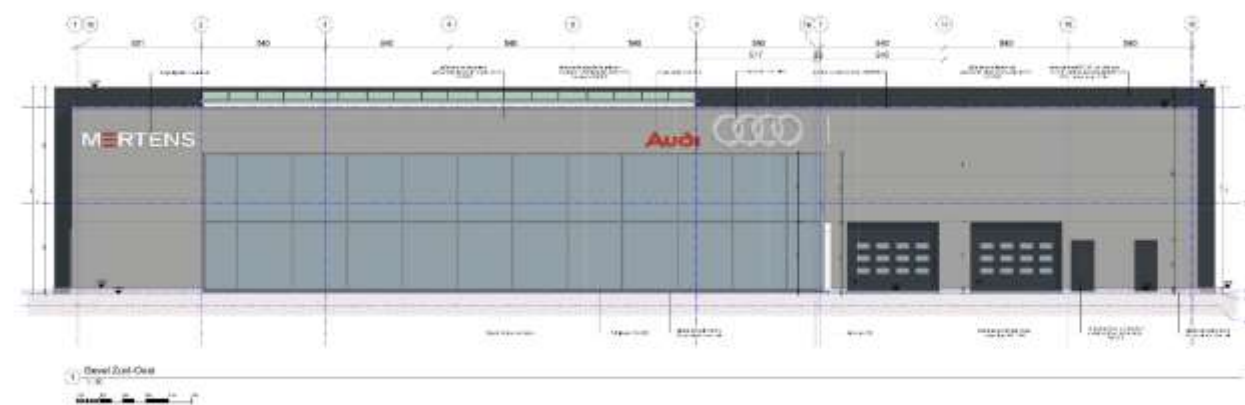
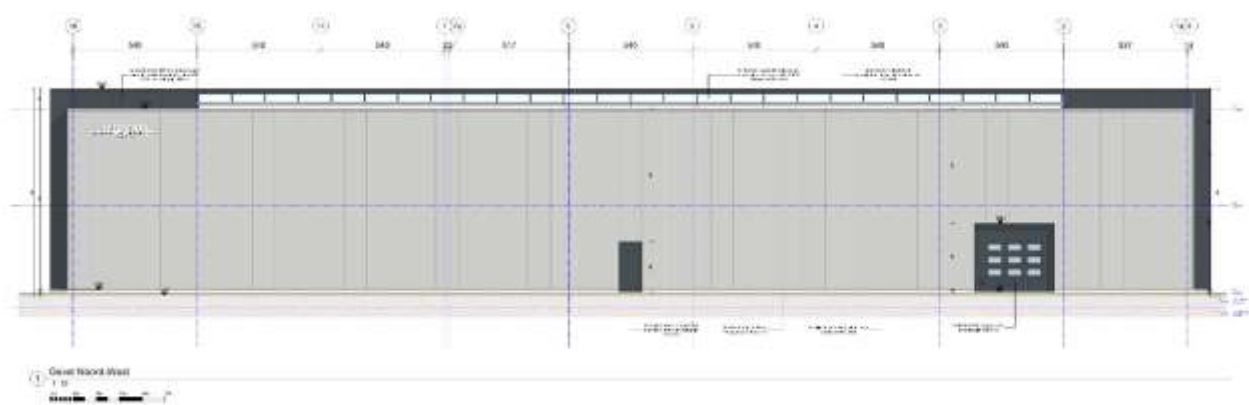
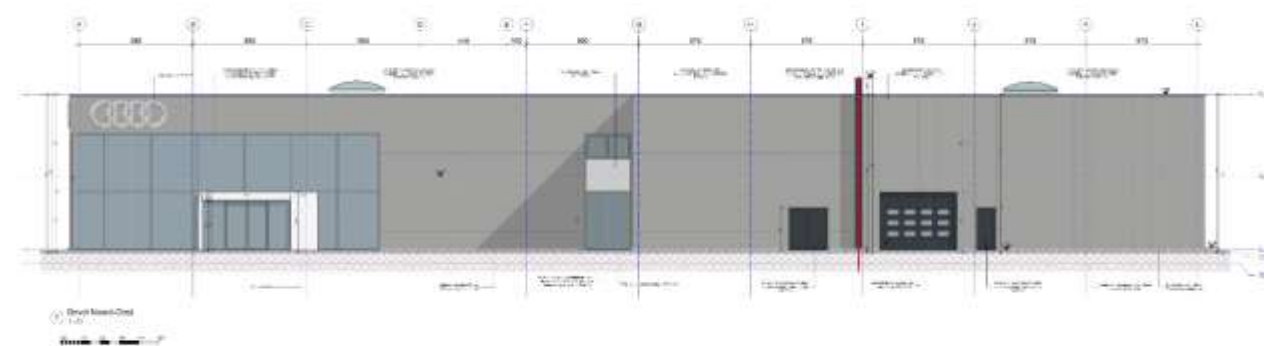
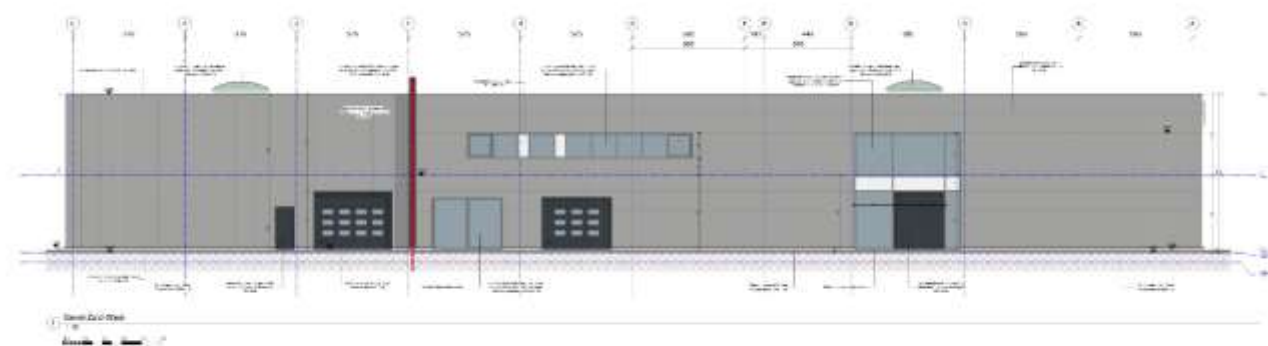
Figuur 5: Implantingsplan (ABETEC)

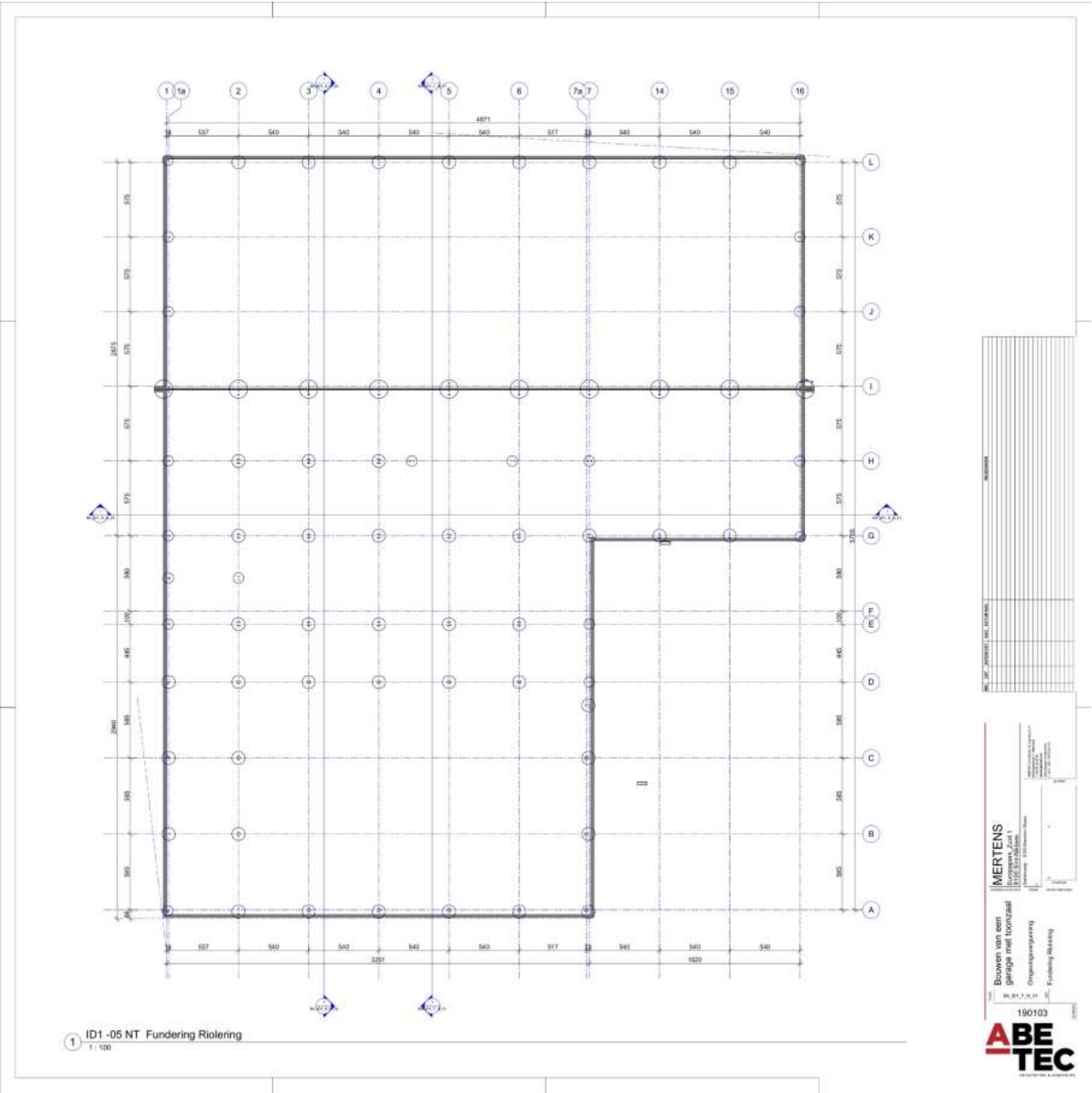
Figuur 6: Terreinprofiel bestaande toestand (ABE TEC)

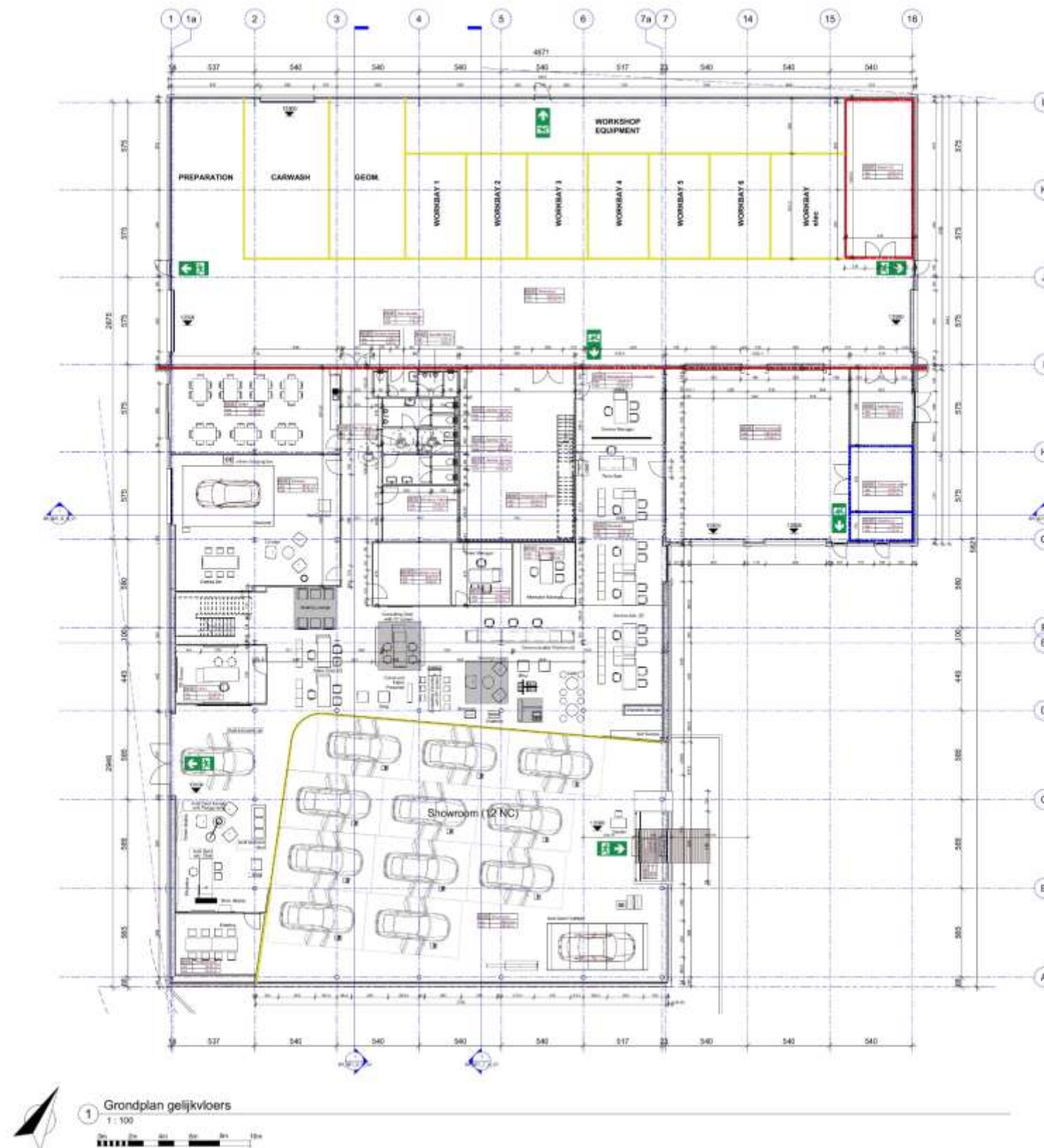
Figuur 7: Terreinprofiel nieuwe toestand (ABETEC)

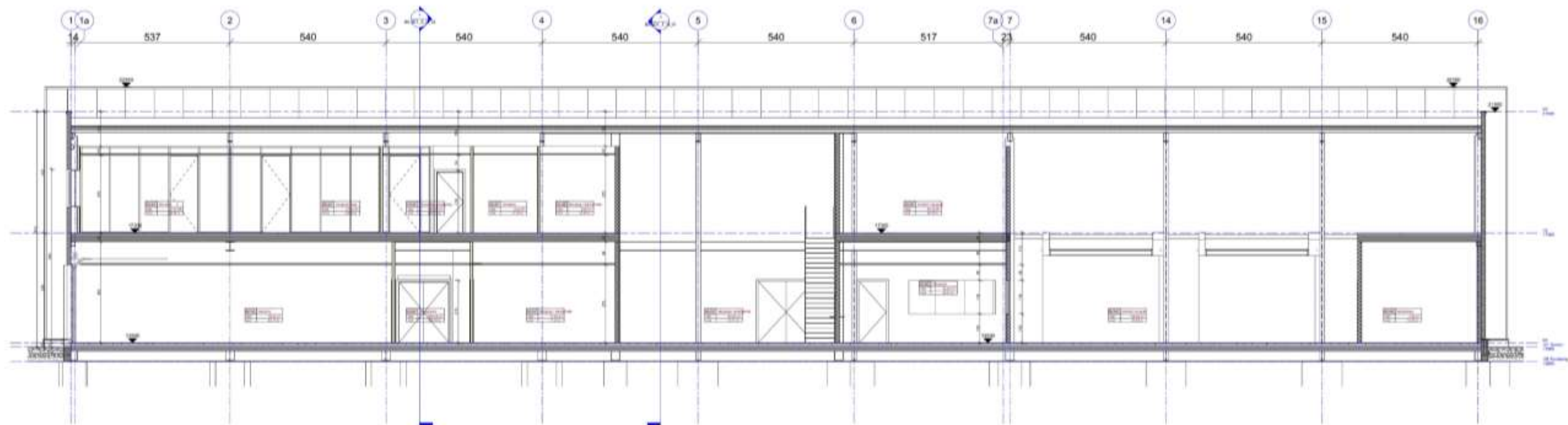
Figuur 8: Geveltekeningen (ABETEC)

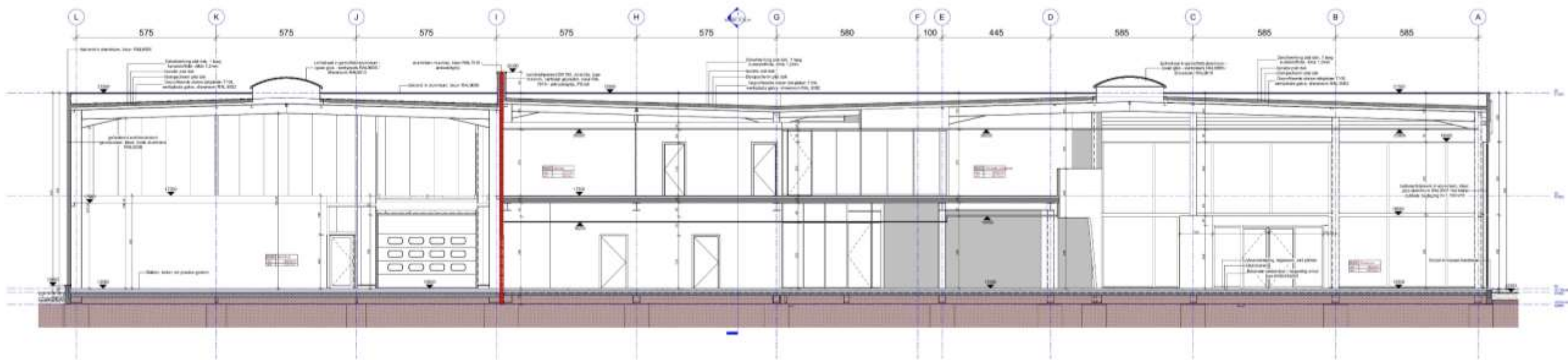
Figuur 9: funderings- en rioleringsplan (ABETEC)

Figuur 10: Grondplan gelijkvloers (ABETEC)

1 Doorsnede 01
1:50

1 Doorsnede 02
1:50

Figuur 11: Snedes (ABETEC)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Ook de Erfgoedbank Waasland werd geraadpleegd.

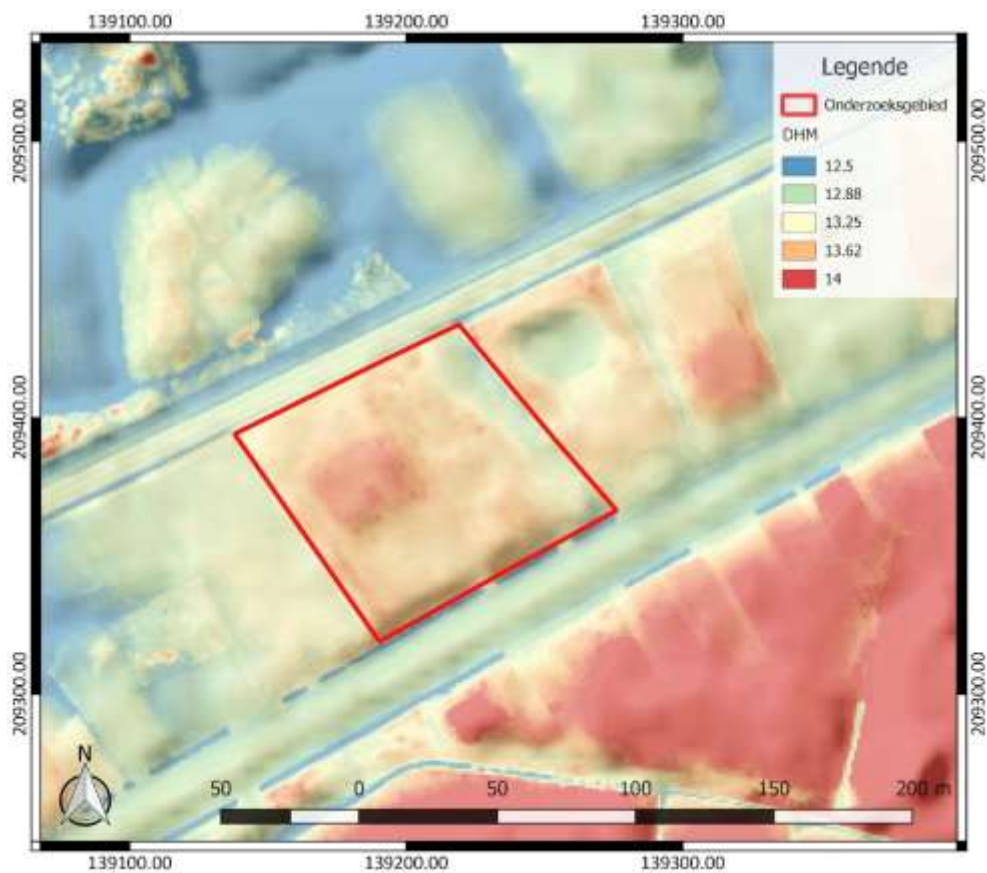
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

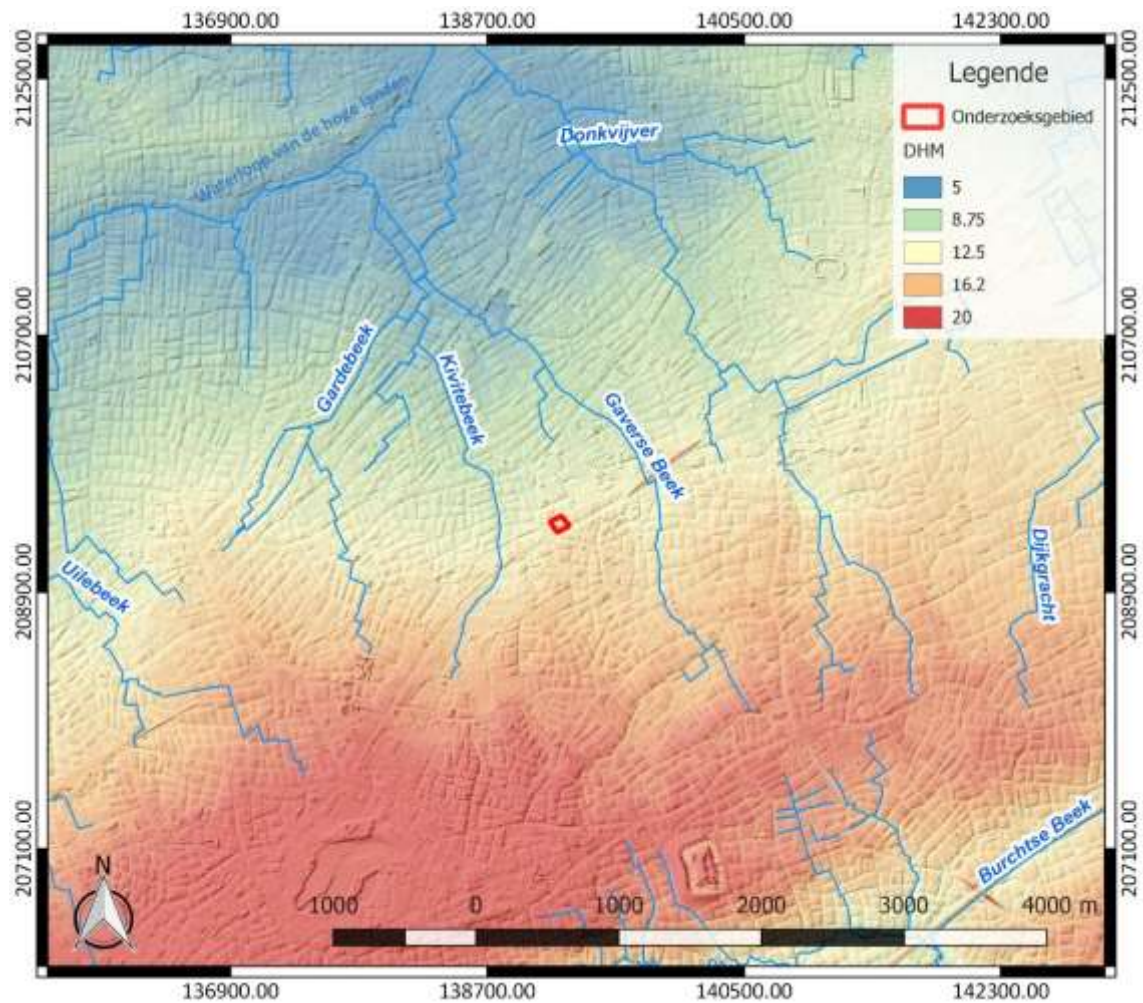
Het onderzoeksgebied bevindt zich ten zuidwesten van het centrum van Beveren. Het wordt in het noorden afgebakend door Spoorlijn 59 (de spoorweg tussen Antwerpen en Gent) en in het zuiden door de Gentseweg. Verder ten oosten is de Doornstraat gesitueerd (Figuur 12). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. Het onderzoeksgebied bevindt zich tussen de Gaverse Beek in het noorden en het oosten en de Kivitebeek in het westen. Deze beken zijn zijbeken van de Waterloop van de hoge landen, die op grotere afstand ten noordwesten gesitueerd is (Figuur 14).

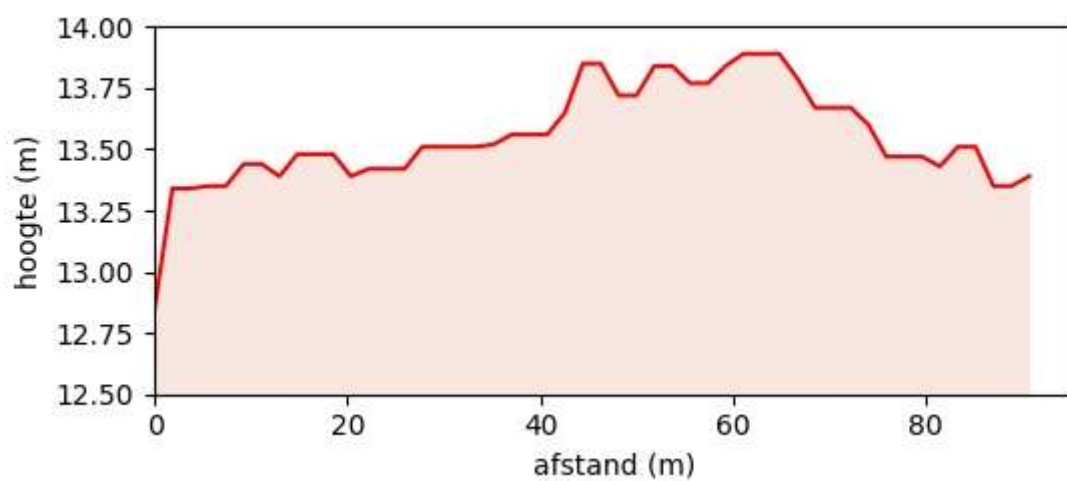
Figuur 12: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 13: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

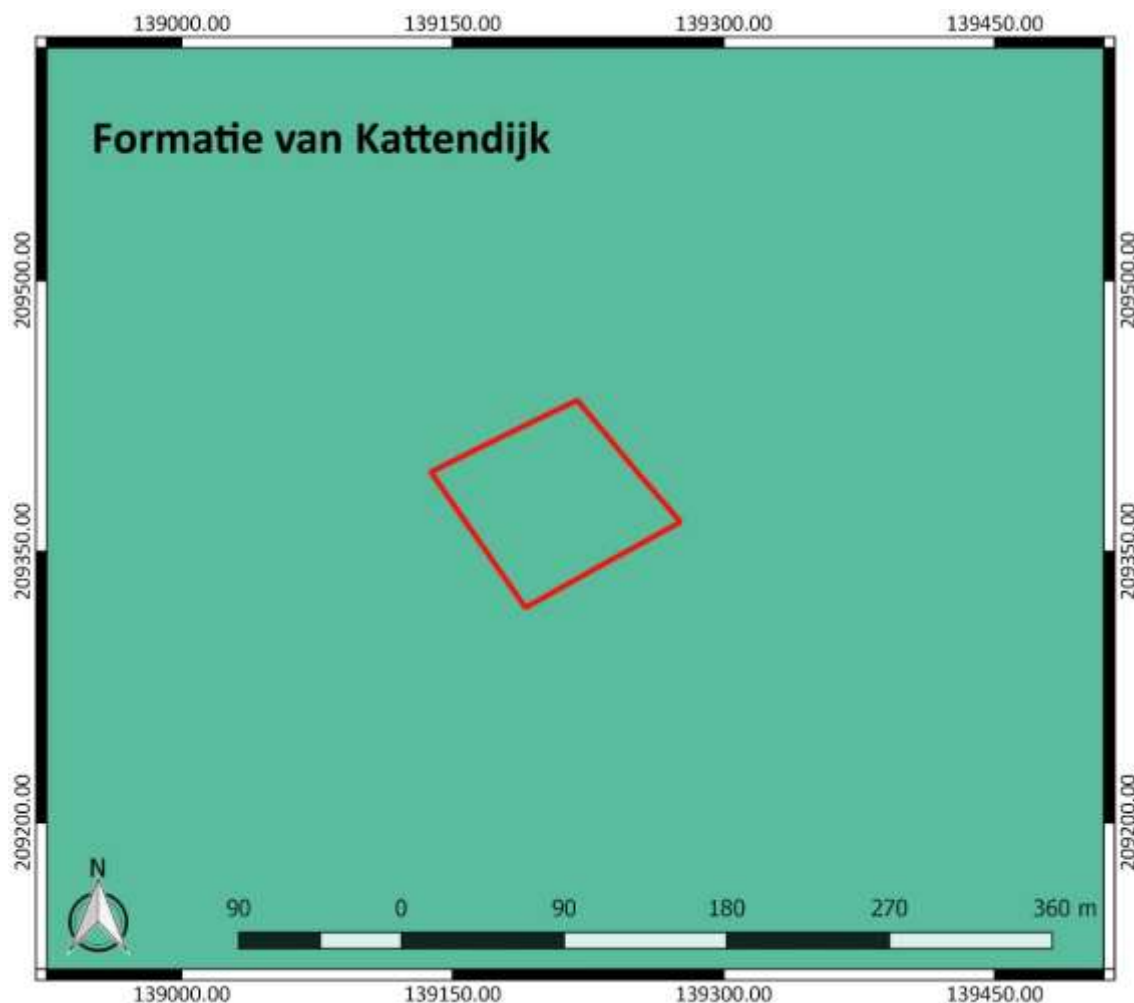

Figuur 14: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 15: Hoogteverloop van zuidoost naar noordwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch wordt de omgeving van Beveren bepaald door de Wase Cuesta. In het noorden gaat de cuesta over in poldergebied. De noordelijke grens wordt arbitrair gelegd op een hoogte van ca. 4 m TAW. Op de cuesta worden hoogtes tot ongeveer 30 m TAW bereikt. De hoogtelijnen lopen in het algemeen van het zuidwesten naar het noordoosten. De cuesta wordt gekenmerkt door een steil zuidelijk cuestafront en een zwakhellende noord- tot noordoostelijke flank.³ Het was voornamelijk tijdens het quartair dat het landschap van het Waasland zijn huidige uitzicht verkreeg. Vooral tijdens de koude perioden was er sprake van een sterke erosie en werden de tertiaire lagen uitgeschuurd door rivieren. Zo ontstond een zwak golvend, laag heuvellandschap.⁴ Het onderzoeksgebied is te situeren in een gradiëntzone, op de overgang van de hoger gelegen Wase Cuesta ten zuiden naar de polders ten noorden van het onderzoeksgebied. Het terrein kent een hoogte van 12,89 tot 13,80 m TAW (Figuur 15). Het oostnoordoostelijke deel van het terrein ligt lager dan het overige deel van het projectgebied.

Figuur 16: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

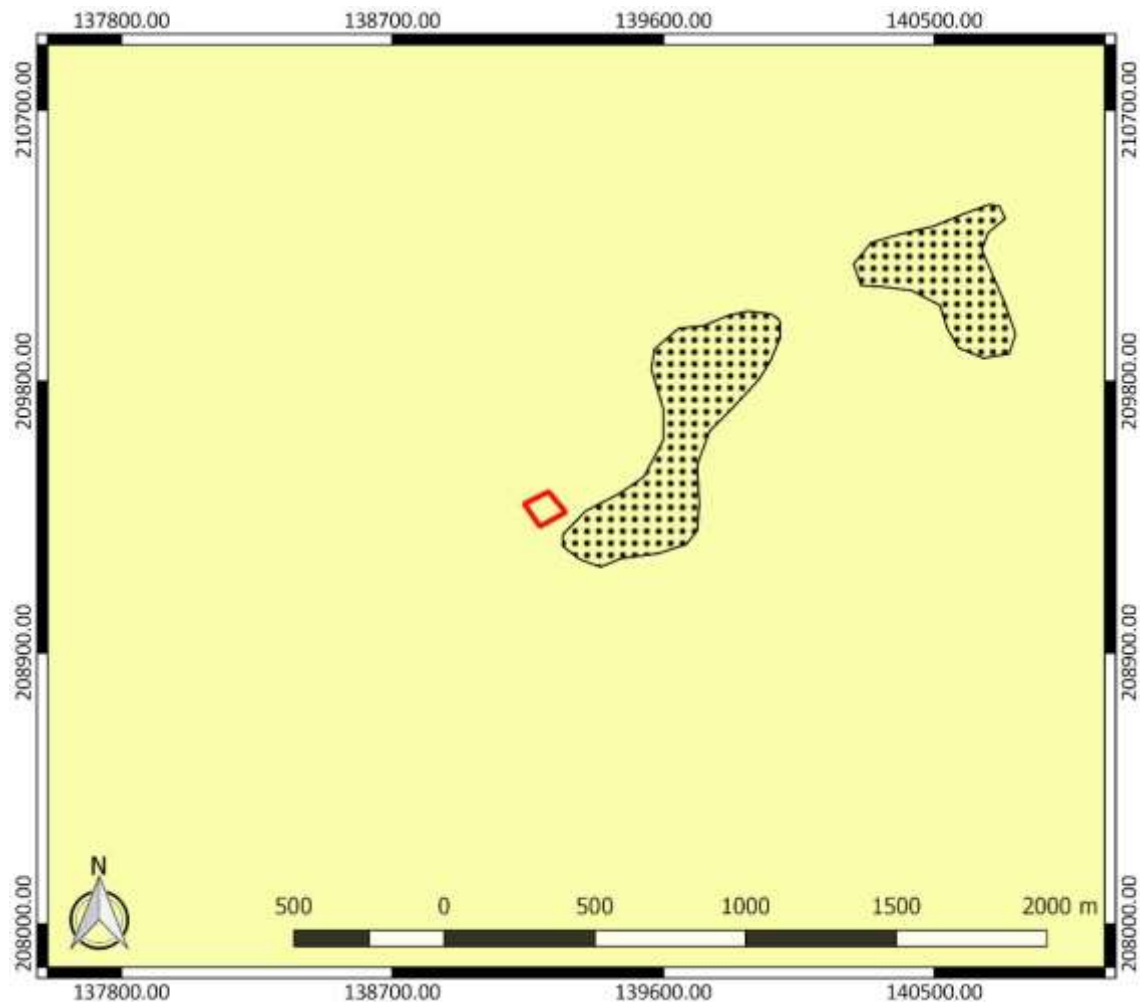
De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 16) bestaat uit de Formatie van Kattendijk, die gekenmerkt wordt door groengrijs tot grijs fijn zand, dat glauconiethoudend en plaatselijk kleihoudend is.⁵

³ Adams *et al.* 2002, 7

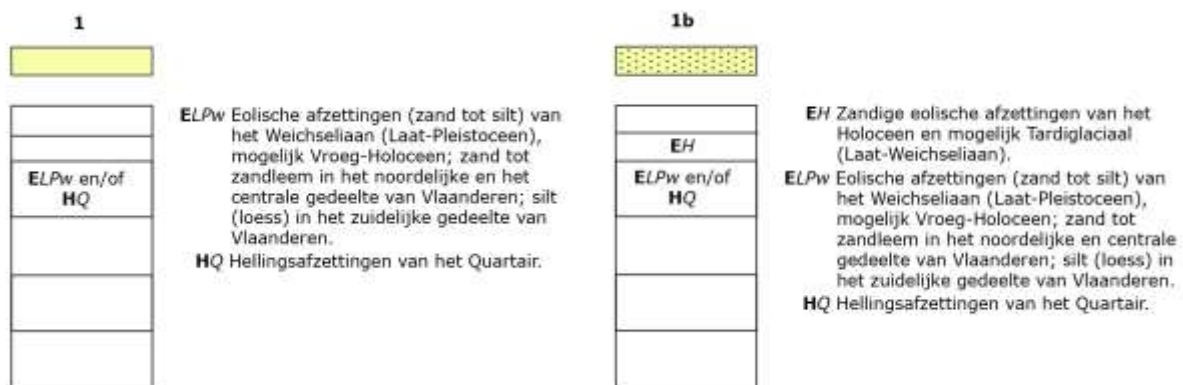
⁴ Thoen 1989, 15

⁵ www.geopunt.be/kaart

De quartairgeologische kaart (Figuur 17) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ten oosten en ten noordoosten van het terrein bevinden zich hierboven zandige eolische afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).⁶

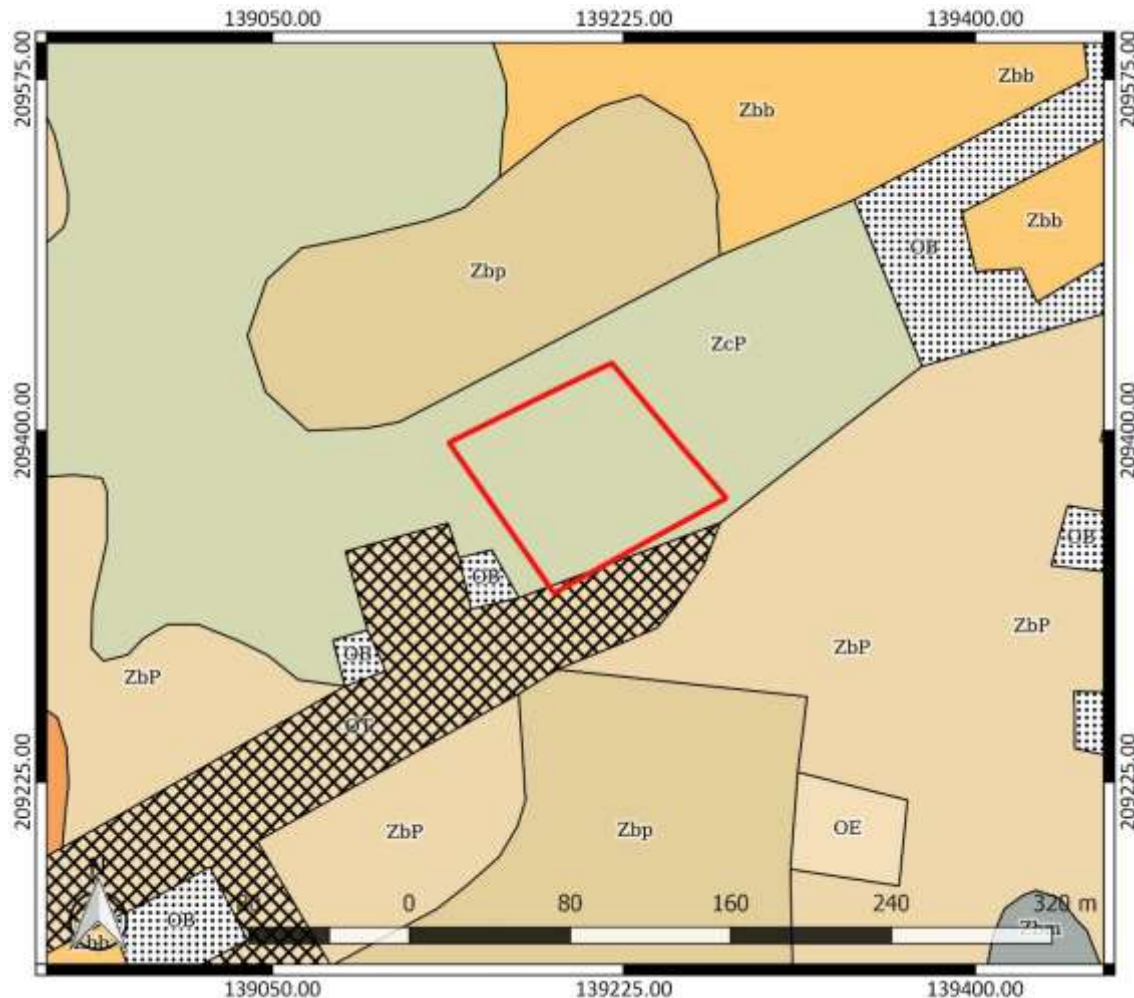
Figuur 17: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

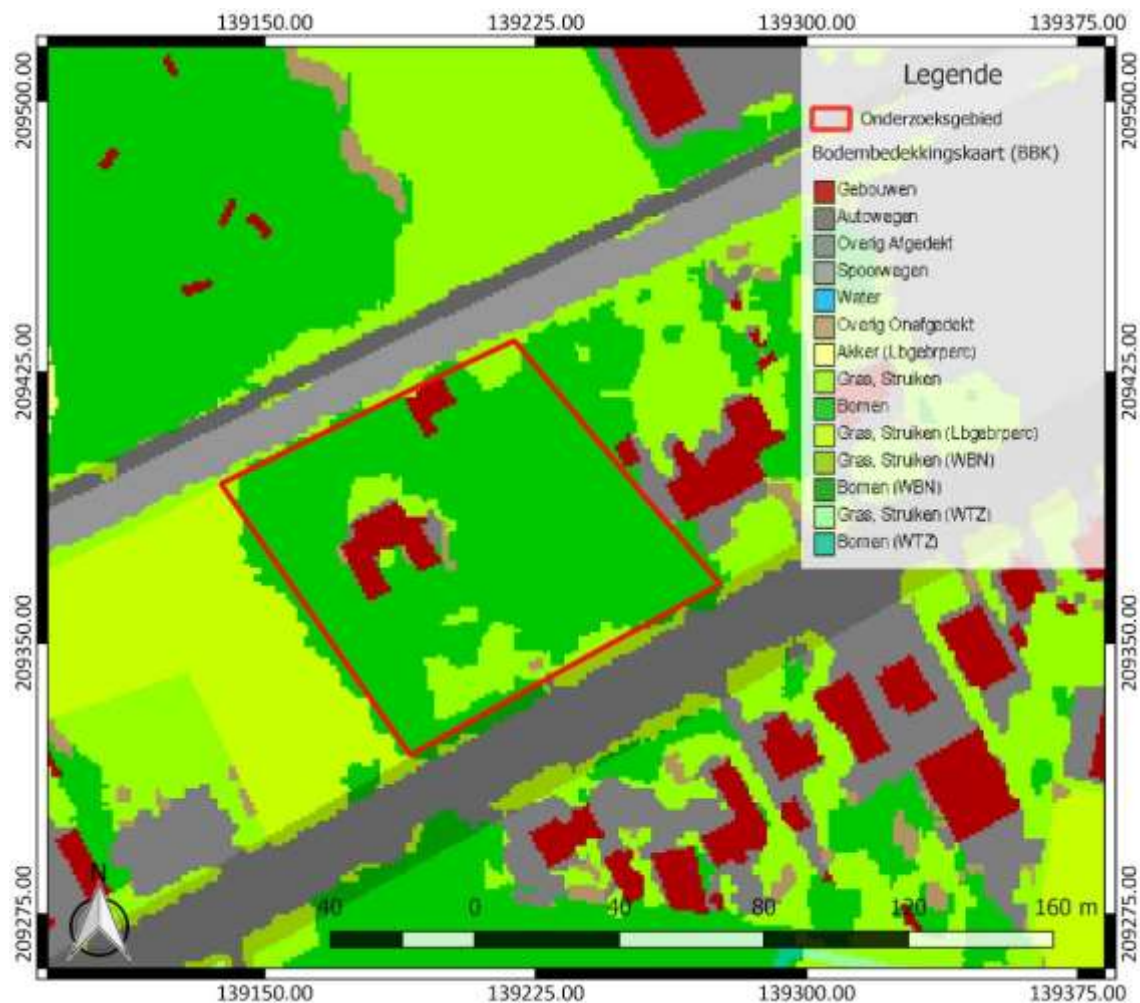
⁶ www.geopunt.be/kaart

De bodemkaart (Figuur 19) geeft aan dat in het onderzoeksgebied een matig droge zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel (ZcP) te verwachten is. Ten noorden en ten zuiden treffen we een droge zandbodem zonder profiel (Zbp) aan. Verder is ten zuidoosten en ten zuidwesten een droge zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel (ZbP) weergegeven. Net op de zuidelijke grens en meer ten zuiden en ten zuidwesten zijn sterk vergraven gronden (OT) aangeduid. Op iets grotere afstand ten noorden en ten noordoosten geeft de kaart een droge zandbodem met structuur B horizont (Zbb) aan.

Figuur 19: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de bodemgebruikskaart zijn in het onderzoeksgebied twee gebouwen te bemerken. Verder is het projectgebied grotendeels bebost. Het terrein wordt in mindere mate ingenomen door gras en struiken (Figuur 20). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 12).

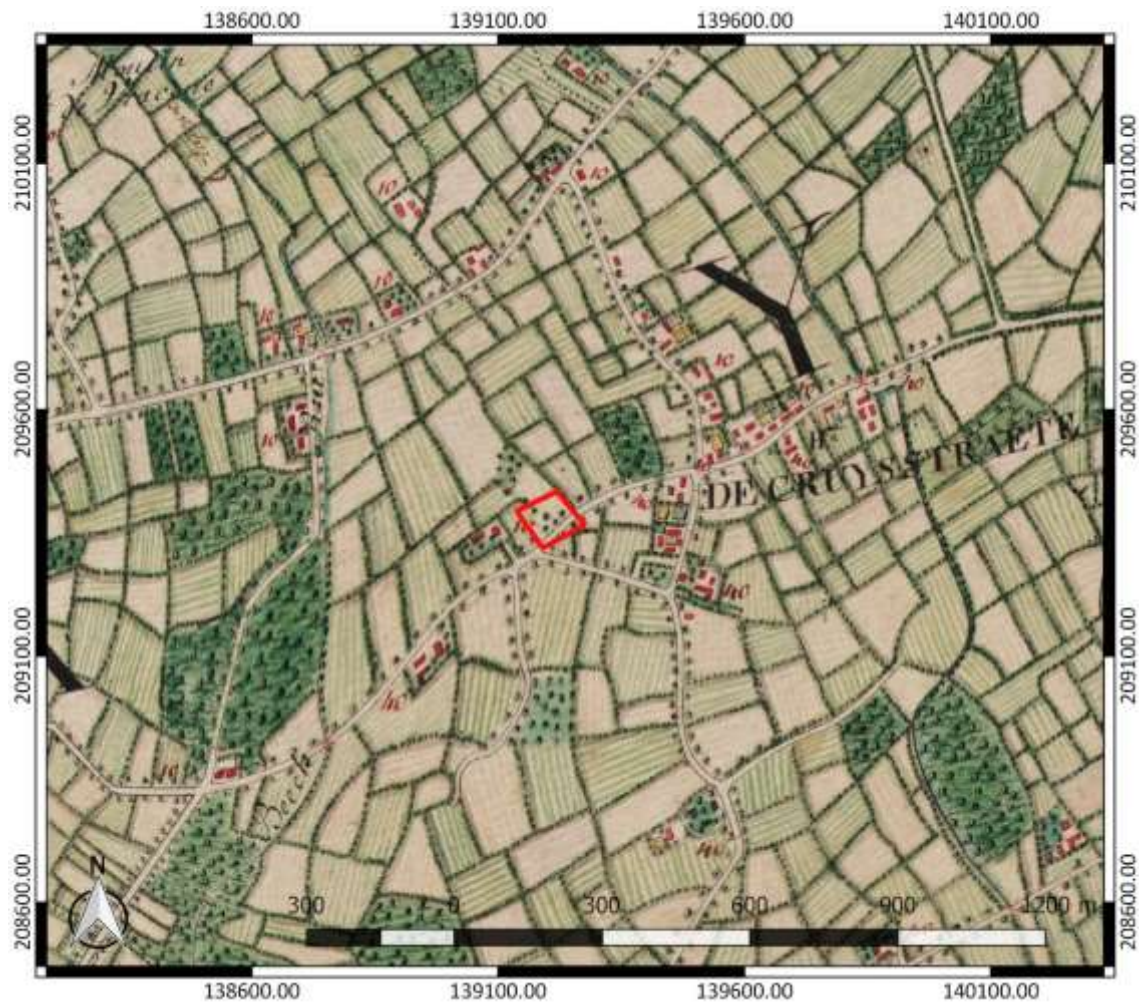

Figuur 20: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

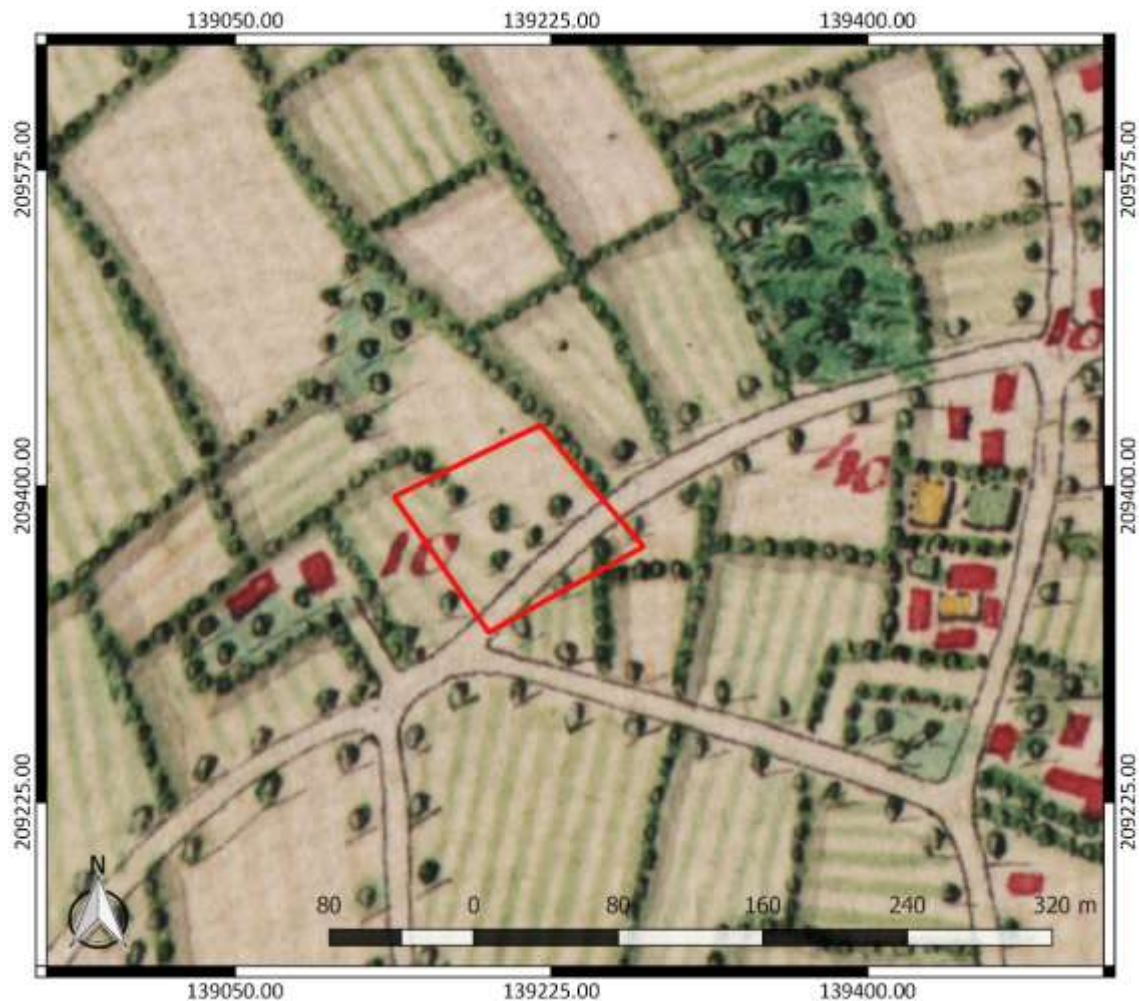
De dorpskern van Beveren is ontstaan rond een dries, ter hoogte van het marktplein. Beveren is gelegen langs de vroegere Romeinse heirbaan tussen Rijsel en Antwerpen. Het dorp was de hoofdplaats van het voormalige Land van Beveren, dat bestond uit de parochies Beveren, Verrebroek, Kieldrecht, Doel en Kallo, enclaves in Sint-Niklaas, Lokeren, Waasmunster, Belsele en Haasdonk, en de heerlijkheden Pumbeek, Paddeschoot, Arschoot en Zombeke. Het centrum van het Land van Beveren werd gevormd door het kasteel van Beveren, een waterburcht ten noorden van de gemeente, die gesloopt werd in de 17de eeuw. Van het kasteel rest enkel nog een motte, de zogenaamde "Singelberg". Het kasteel lag in poldergebied, dat regelmatig overstroomde. Hierdoor werd de ontwikkeling van Beveren geremd tot in de 16de eeuw. In het begin van de 16de eeuw kwam er een octrooi met de toestemming om een wekelijkse markt te organiseren, waarmee de bloei van de gemeente werd ingezet.⁷

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Beveren [online], <https://id.erfgoed.net/themas/13947> (geraadpleegd op 11 december 2019)

Figuur 21: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

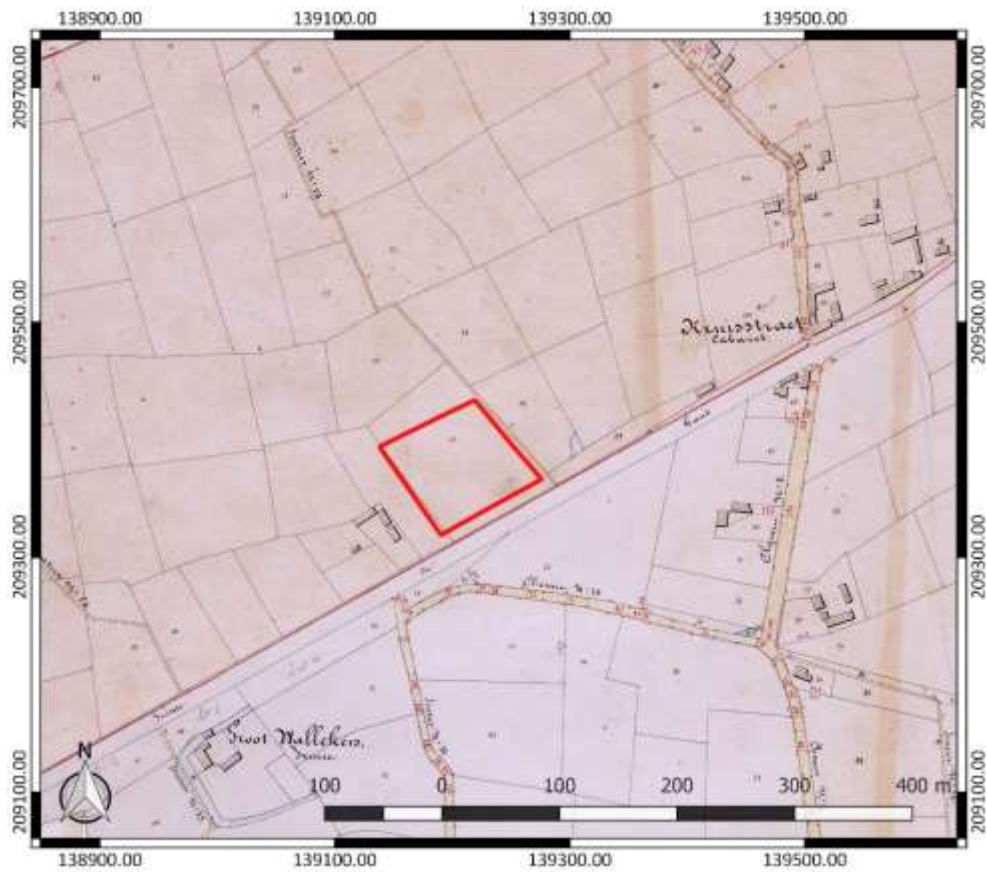
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), loopt een weg (de voorloper van de Gentseweg) door het onderzoeksgebied (Figuur 21 en Figuur 22). Waarschijnlijk is er een fout ontstaan bij het georefereren van de kaart en moet het terrein ten noorden van de weg gesitueerd worden. In het overige deel van het terrein is akkerland aangegeven. Wanneer we het terrein naar het noorden verplaatsen, zien we dat het volledig door akkerland wordt ingenomen. Ten oosten is het gehucht “De Cruysstreate” te zien.

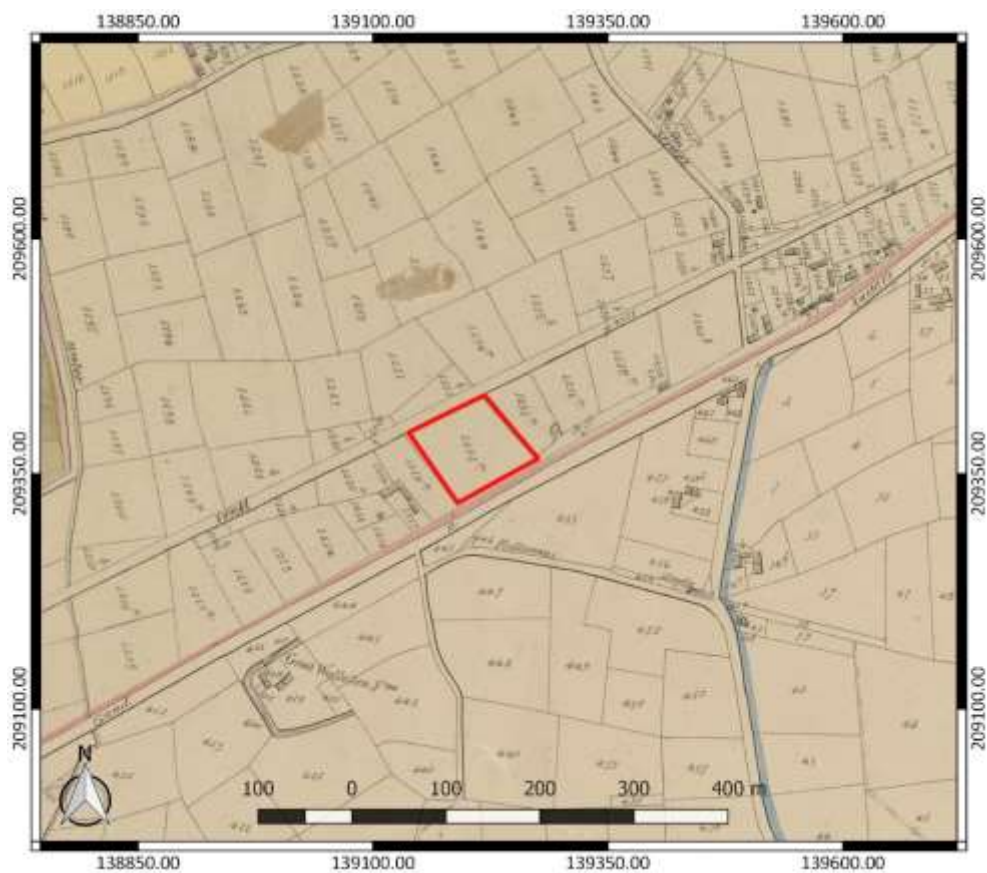
Figuur 22: Detail van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Atlas der Buurtwegen (1841) toont dat de Gentseweg – hier aangeduid als “Route de Gand à Anvers” – rechtgetrokken is (Figuur 23). Het projectgebied bevindt zich ten noorden van deze weg en is nog steeds onbebouwd. Vermoedelijk was het nog altijd in gebruik als akkerland. Ten oosten is een pad aangeduid en ten zuidwesten is een omgrachte boerderij met meerdere bestanddelen afgebeeld. De boerderij wordt aangeduid met de benaming “Groot Walleken”. De bebouwing aan de Kruisstraat, ten oosten van het terrein, wordt vermeld als “Kruisstraet Cabaret”. Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) is te zien dat ten noorden van het terrein een spoorweg is aangelegd (Figuur 24). De Vandermaelenkaart (1846-1854) toont dat het onderzoeksgebied bebost is (Figuur 25). Ook hier is er een afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart, waardoor de Gentseweg door het onderzoeksgebied loopt.

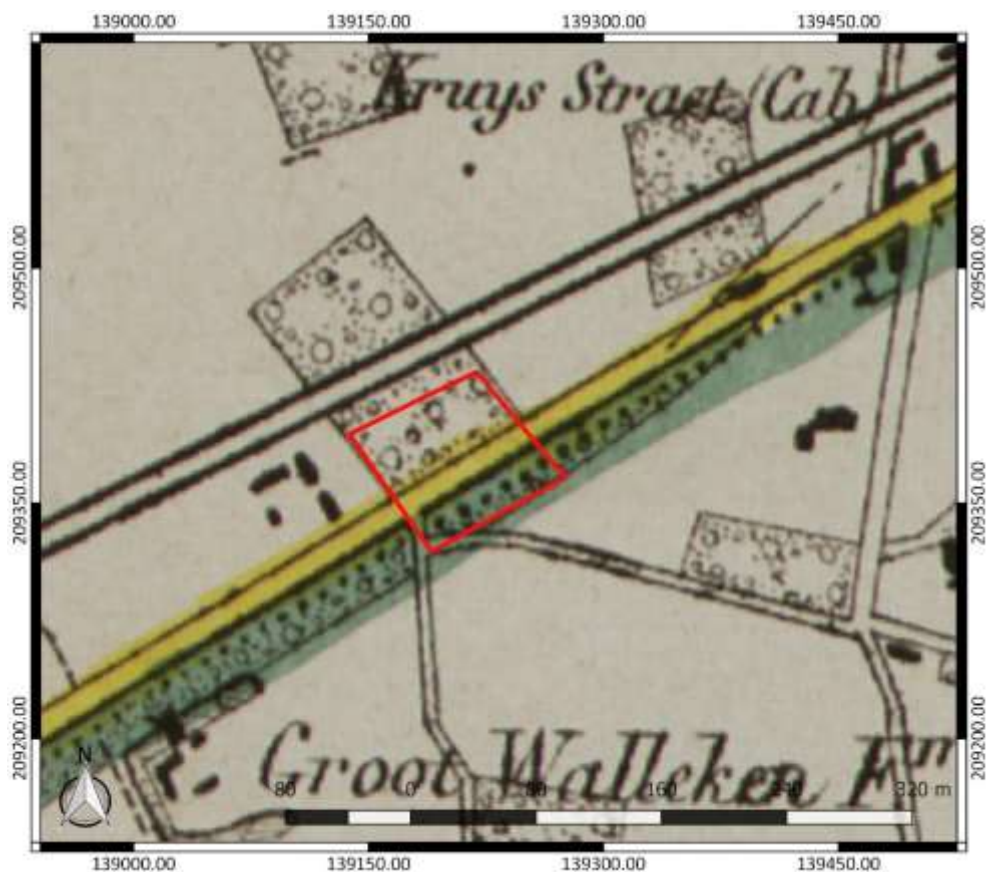
Een topografische kaart uit 1903 (Figuur 26) geeft geen bos meer weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Het terrein was nog steeds onbebouwd. Ten zuidwesten is nog steeds een site met walgracht te bemerken. De walgrachtsite wordt met de benaming “Wallekenhof” aangeduid. Een topografische kaart uit 1969 (Figuur 27) geeft de bebouwing weer zoals die momenteel aanwezig is op het terrein.

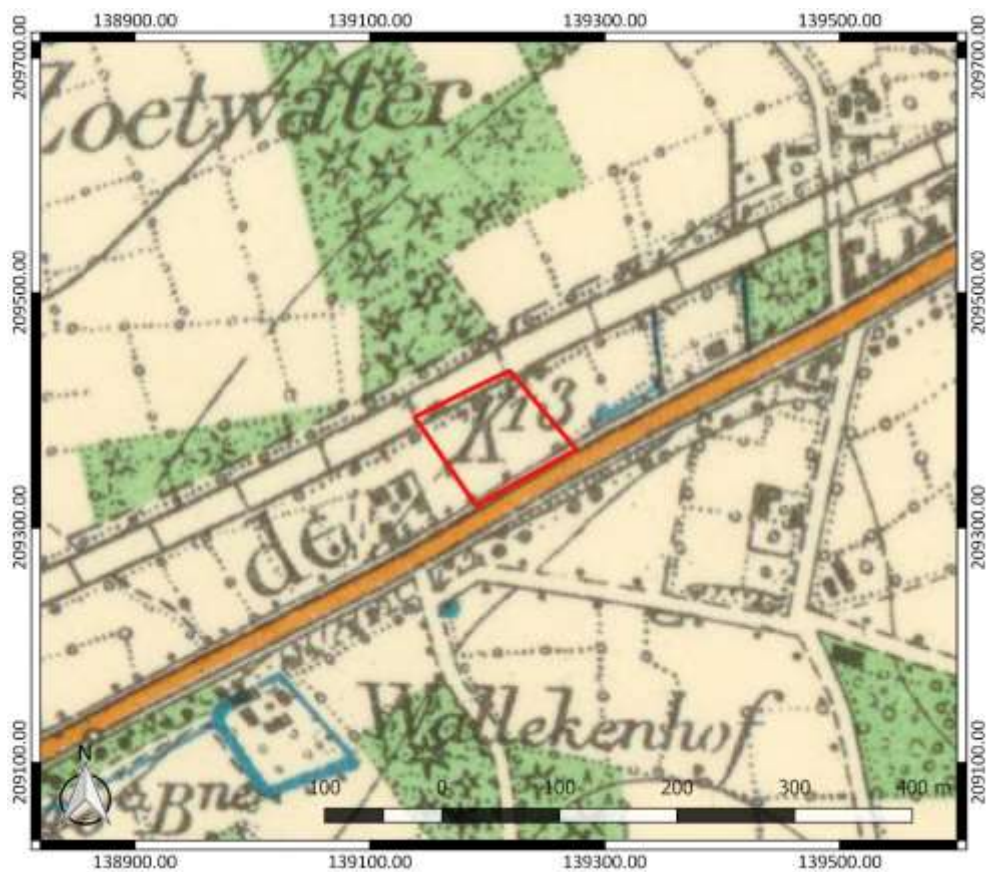
Figuur 23: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

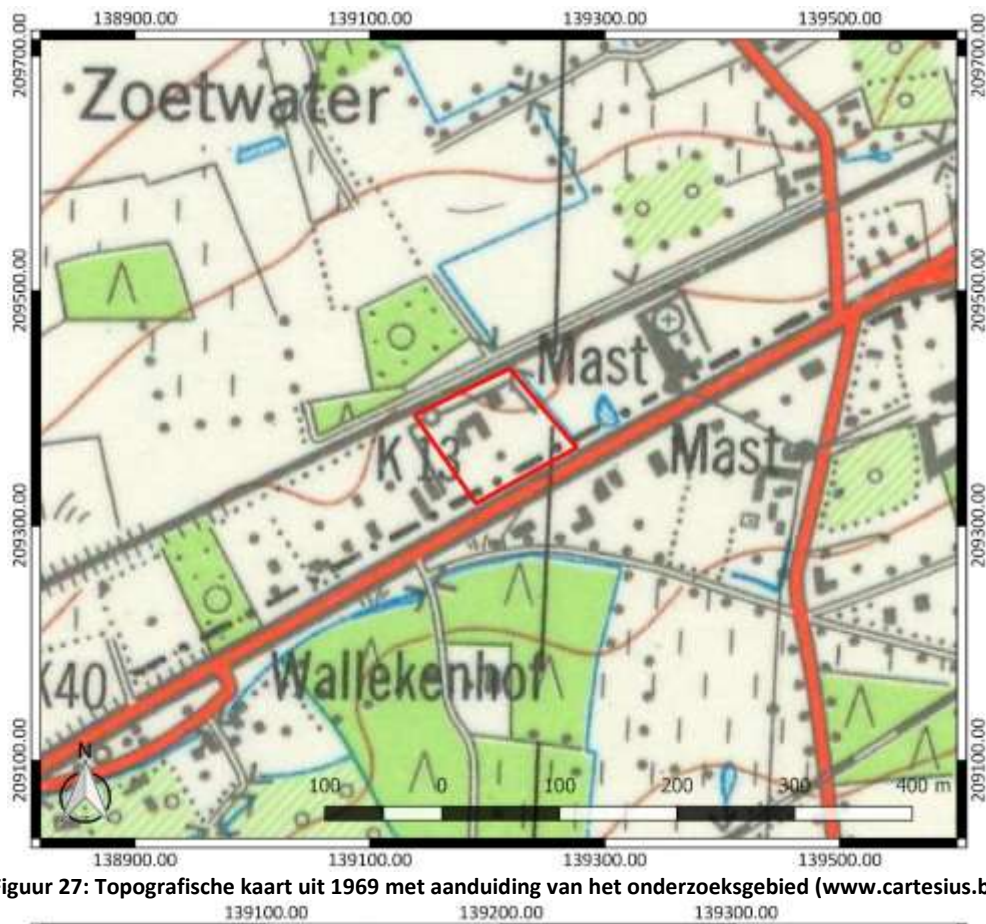
Figuur 24: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 26: Topografische kaart uit 1903 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 27: Topografische kaart uit 1969 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 28: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 29: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 28) toont opnieuw de gebouwen binnen het onderzoeksgebied. Het terrein bestaat verder grotendeels uit grasland. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 29) toont de bebouwing en dat het onderzoeksgebied bijna volledig bebost is. Het beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 12).

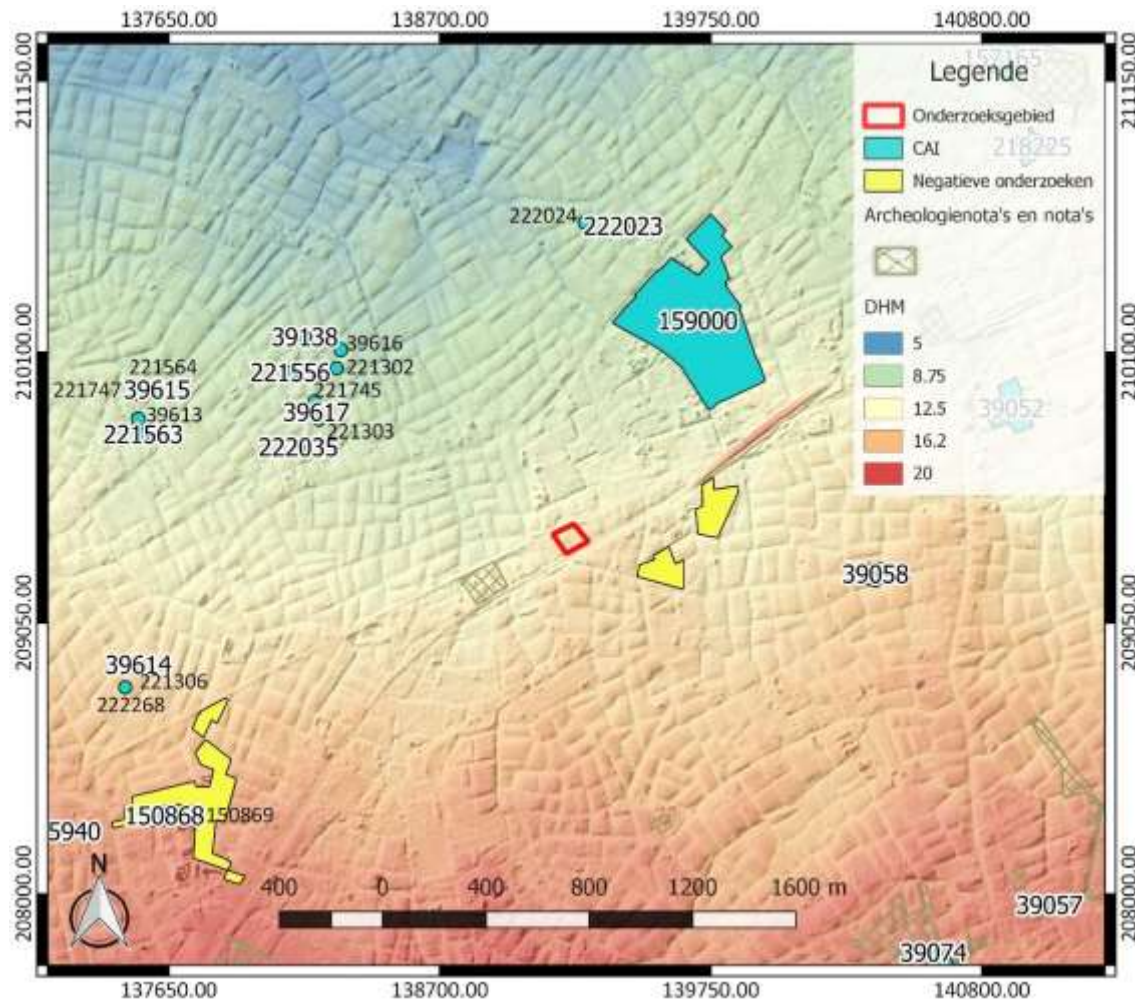
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 30). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarden gekend. Op een afstand van ca. 750 m tot 2 km van het terrein zijn wel verschillende vindplaatsen aanwezig. We bespreken ze hier in chronologische volgorde.

Op een groot aantal locaties zijn resten uit de steentijd aan het licht gekomen. Het gaat om vindplaatsen op het grondgebied van Nieuwerkerken-Waas, waar veldprospecties zijn uitgevoerd. Verschillende locaties situeren zich ten noordwesten van het onderzoeksgebied: CAI ID 39617 (met 92 vondsten), CAI ID 221564 (met 68 artefacten, waarvan een spits uit het mesolithicum), CAI ID 221747 (met 39 artefacten, waaronder een laat-neolithische gevleugelde spits), CAI ID 39616 (met 23 vondsten), CAI ID 39613 en CAI ID 222035 (met 13 vondsten), CAI ID 39615 (met zeven vondsten), CAI

ID 221745 en CAI ID 221556 (met twee vondsten) en CAI ID 221563, waar één afslag werd aangetroffen.⁸ Ook ten zuidwesten van het terrein kwamen resten uit de steentijd aan het licht. Op vindplaats CAI ID 39614 werden 37 vondsten aangetroffen en locatie CAI ID 222268 leverde vier artefacten op.⁹

Figuur 30: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39617, Nieuwkerken-Waas DMDB 20 (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221564, Vlasbloemstraat II (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221747, Vlasbloemstraat III (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39616, Nieuwkerken-Waas DMDB 19 (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39613, Nieuwkerken-Waas DMDB 16 (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 222035, Mulderstraat V (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39615, Nieuwkerken-Waas DMDB 18 (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221745, Mulderstraat IV (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221556, Mulderstraat III (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221563, Vlasbloemstraat I (geraadpleegd op 12 december 2019)

⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39614, Nieuwkerken-Waas DMDB 17 (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 222268, Kwakkelhoekstraat II (geraadpleegd op 12 december 2019)

Ter hoogte van CAI ID 221302, ten noordwesten van het terrein, is een vondstenconcentratie lithisch materiaal uit het mesolithicum aan het licht gekomen. Er werden in totaal 280 artefacten aangetroffen. Verder werden hier ook twee kralen in glas ingezameld. Het gaat om een kraaltje van onbepaalde datering en een kraal uit de late ijzertijd.¹⁰ Op locatie CAI ID 221306, ten zuidwesten, werd een vondstenconcentratie uit het laat-mesolithicum gevonden. De vondstenconcentratie bestaat uit 211 artefacten. Eén artefact wordt in het midden-neolithicum geplaatst. Ook hier werden enkele glaskralen gevonden. Ze konden niet gedateerd worden. Voorst kwam er een munt van 10 cent uit 1916 tevoorschijn.¹¹

Een laatste vindplaats waar een vondstenconcentratie steentijdmateriaal werd vastgesteld, is CAI ID 221303, tevens ten noordwesten van het terrein. Er werden 234 artefacten geteld, waaronder artefacten uit het mesolithicum, midden- en laat-neolithicum. Daarnaast werd er een glaskraaltje van onbepaalde datering aangetroffen. Ook werd er een Gallo-Romeinse scherf ingezameld.¹²

Verder zijn er nog resten uit de metaaltijden aangetroffen in de ruime omgeving. Bij proefsleuvenonderzoek en een opgraving ter hoogte van het Doornpark (CAI ID 159000), ten noordoosten, zijn sporen van een nederzetting uit de vroege en de midden-ijzertijd vastgesteld. De sporen bestaan onder meer uit enkele huisplattegronden, een bijgebouw, spiekers, kuilen, paalkuilen en greppels. Macro-botanisch onderzoek leverde onder meer verkoolde resten van granen en akkeronkruiden op. Ook werd er een concentratie paalkuilen uit de vroege ijzertijd aangetroffen in het noorden van een erf met diverse naast elkaar opgetrokken spijkers. In de paalkuilen van de spijkers werden keramiekdeposities herkend. Op het terrein werden ook sporen van middeleeuwse landindeling aangetroffen, evenals kuilen, greppels, karrensporen en enkele verstoringen uit de nieuwe tijd. Tot slot waren er op deze locatie nog resten uit de Eerste Wereldoorlog aanwezig. Het gaat om resten van het Belgische loopgrachtenstelsel uit 1914, een loopgravenstelsel uit 1917 en de Duitse bunkerlinie Steendorp-Vrasene uit 1917. Er werden verbindingloopgraven, geschutsplaatsen, gevechtloopgraven, bunkers en een medische hulppost vastgesteld.¹³

Ten oostnoordoosten van het onderzoeksgebied bevindt zich het middeleeuwse Hof ter Saksen (CAI ID 39052). Nabij dit kasteel werden in 1808 twee Romeinse zilveren munten van Domitianus en Hadrianus en een gouden munt van Postumus aangetroffen. De oudste vermeldingen van het domein gaan zeker terug tot in de 15de eeuw. Oorspronkelijk was er sprake van de naam "het Schaak", die later verbasterd werd tot "het goed Schaeckx", "Saeckx" en uiteindelijk "Saksen". Het goed had aanvankelijk een dubbele bestemming: het was een landbouwuitbating en diende als onderkomen of herberg voor reizigers tussen Antwerpen en Gent. De Ferrariskaart (1771-1778) geeft de voormalige boerderij weer binnen een omgrachting. Ter hoogte van het omgrachte neerhof bevinden zich enkele losstaande gebouwen. In 1781 werd de oude hoeve afgebroken en vervangen door het huidige kasteel. Op de Vandermaelenkaart (1846-1854) en de Popp-kaart (1842-1879) is het "Château Hof ter Saxen" weergegeven binnen een rechthoekige omgrachting die aansluit op een grotere omgrachting.¹⁴

In de ruime omgeving zijn ook nog enkele metaaldetectievondsten uit de middeleeuwen geregistreerd. Dit gebeurde ter hoogte van de Veldhoekdam, ten noorden van het onderzoeksgebied (CAI ID 222023 en CAI ID 222024). Op locatie CAI ID 222023 werden twee munten uit de volle middeleeuwen aangetroffen: een munt van het stadje Bethune in Vlaanderen en een kleine denarius die te dateren is

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221302, Mulderstraat I (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221306, Kwakkelhoekstraat I (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221303, Mulderstraat II (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159000, Doornpark (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39052, Hof ter Saksen (geraadpleegd op 12 december 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Kasteeldomein Hof ter Saksen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/17111> (geraadpleegd op 12 december 2019)

tussen 1180-1220. CAI ID 222024 leverde een munt uit de late middeleeuwen op. Het gaat om een short cross penny die geslagen is door Ioan Chic onder Henry III (1216-1272) te Canterbury. De munt is te dateren tussen 1217/18 en 1242.¹⁵

Ten oosten van het onderzoeksgebied bevindt zich de Duivekeethoeve (CAI ID 39058), een omwalde open hoeve die teruggaat tot in de late middeleeuwen. Het huidige woonhuis klimt op tot in de 16de eeuw. In de 17de, 19de en 20ste eeuw werden er aanbouwsels toegevoegd tegen de oost-, zuid- en westgevels.¹⁶ Voorts was er ten noordwesten van het terrein nog een windmolen te vinden (CAI ID 39138). De locatie van deze “windmolen van Vrasene” ligt tegenwoordig op het grondgebied van Nieuwkerken-Waas. De molen is weergegeven op de Ferrariskaart en gaat dus minstens terug tot in 1771-1778.¹⁷

Tot slot zijn er nog enkele archeologische waarden van onbepaalde datering te vinden in de omgeving. Ter hoogte van CAI ID 150868, ten zuidwesten van het terrein, werd een cluster van ongelijkvormige kuilen met een houtskoolrijke vulling vastgesteld. Deze sporen wijzen op een kolenbranderij. Aangrenzend aan deze locatie bevindt zich vindplaats CAI ID 150869, waar twee parallelle grachten werden aangesneden. De grachten begrenzen een onverharde weg met een verloop van het noordwesten naar het zuidoosten.¹⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit de bureaustudie blijken een aantal elementen te wijzen op een hoog archeologisch potentieel. Zo is er de landschappelijke ligging in een gradiëntzone, op de overgang van de hoger gelegen Wase Cuesta ten zuiden naar de polders ten noorden van het onderzoeksgebied. De bodem wordt er gekarteerd als een matig droge zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel.

Daarnaast blijkt ook de ruime regio een uitzonderlijk hoog aantal vondsten uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen te kennen. Het gaat vaak om prospectievondsten met hoge vondstconcentraties uit de steentijd en de Romeinse tijd, maar ook om sporen van bewoning en agrarisch gebruik uit o.a. de metaaltijden en de middeleeuwen.

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 222023, Veldhoekdam I (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 222024, Veldhoekdam II (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39058, Duivekeethoeve (geraadpleegd op 12 december 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Duivekeethoeve [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/17309> (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39138, Molen van Vrasene (geraadpleegd op 12 december 2019)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150868, Beernaert 1 (geraadpleegd op 12 december 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150869, Beernaert 2 (geraadpleegd op 12 december 2019)

Historische kaarten en luchtfoto's geven wel aan dat het terrein reeds vanaf de 18de eeuw in gebruik was als gras en/of akkerland. Pas na het midden van de 20ste eeuw wordt het bebouwd. De impact hiervan op het eventueel archeologisch bodemarchief is momenteel onbekend..

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. Op het terrein wordt nl. een nieuwe garage gepland, met daarin een werkplaats met verschillende werkstations, een showroom, wachtruimtes, vergaderzalen, burelen, meerdere sanitaire blokken en technische en logistieke lokalen. Rondom zal de ruimte ingericht worden als parkeerplaats. Om dat te verwezenlijken worden de bestaande bebouwing gesloopt en wordt het terrein licht geëgaliseerd. Het nieuwe gebouw zal niet onderkelderd worden. De vloerplaat op fundering zal een dikte van ca. 50 cm onder het maaiveld hebben en dit steunt op een palenfundatie. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte nog niet vast. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein in een gradiëntzone, op de overgang van de hoger gelegen Wase Cuesta ten zuiden naar de polders ten noorden van het onderzoeksgebied. De bodem wordt er gekarteerd als een matig droge zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel. Daarnaast is er in de ruime regio een uitzonderlijk hoog aantal vondsten uit verschillende perioden bekend. Voor het onderzoeksgebied is er vooral een verwachting naar resten uit de periode van de steentijd tot en met de middeleeuwen. Het plangebied zelf werd na het midden van de 20ste eeuw bebouwd en de impact hiervan op het eventueel archeologisch bodemarchief is momenteel onbekend. Om verder na te gaan of er archeologische resten aanwezig zijn en op welke manier de gebouwen en verhardingen daarop impact hadden is bijkomend archeologisch vooronderzoek noodzakelijk.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland/tuin.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig.

Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het onderzoeksgebied is gelegen in een gradiëntzone, op de overgang van de hoger gelegen Wase Cuesta ten zuiden naar de polders ten noorden van het onderzoeksgebied en in een regio met een hoge aanwezigheid van archeologische resten. Voor het onderzoeksgebied is er vooral een verwachting naar resten uit de periode van de steentijd tot en met de middeleeuwen. Een evaluatie van de geplande bodemingrepen geeft aan dat het volledige bodemarchief binnen het onderzoeksgebied bedreigd is. Gezien het archeologische potentieel van het terrein is daarom verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Adams, R./S. Vermeire/G. De Moor/P. Jacobs/S. Louwye/P. Polfliet, 2002: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen*, Gent.

Thoen, H. (ed.), 1989: *Temse en de Schelde van ijstijd tot Romeinen*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Erfgoedbank Waasland (2019)
<https://waasland.whirlihost.com/pawtucket/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

